چای خانه‌ها در محله‌ی پشت‌کوه‌ی دوباره جان گرفتند

(گفت‌وگو: آناهیتا رضوانی‌فر)

سال‌ها پیش، در محله‌ی پشت‌کوه، در دامنه‌ی شرقی تپه‌ی سنگ‌سیاه، بیش از بیست چای‌خانه وجود داشت. مردان محله هر روز پس از کار، حتی پیش از آن‌که به خانه بروند، سر راه به یکی از این چای‌خانه‌ها می‌رفتند. آن‌جا استکان‌های کمر باریک را پر از چای پررنگ می‌کردند، تخته‌ی نرد را پهن می‌کردند و ساعت‌ها درباره‌ی باران، گوسفند، عروسی و سیاست حرف می‌زدند. چای‌خانه‌ها فقط جای نوشیدن چای نبودند؛ مردم آن‌جا خبر می‌شنیدند، وام می‌گرفتند، آشتی می‌کردند و گاهی حتی دعوا را هم همان‌جا تمام می‌کردند. وقتی آخرین چای‌خانه‌ی محله در سال ۱۳۶۸ تعطیل شد، بسیاری گفتند که با رفتن آن، بخشی از روح محله هم رفت.

سی و پنج سال بعد، این روح دوباره برگشته است. نه به شکل قدیم، نه در همان مکان‌ها، اما به‌گونه‌ای که بسیاری از اهالی می‌گویند همان حس آشنا را دوباره پیدا کرده‌اند. در ۱۵ مهر ۱۴۰۲، چای‌خانه‌ی تازه‌ای در خیابان ۱۴ غربی، نزدیک تقاطع کوچه‌ی نارون، درهای خود را به روی مشتریان باز کرد. نام آن را «چای‌خانه‌ی نو» گذاشته‌اند، اما کمتر کسی در محله به آن این نام را می‌دهد. همه آن را «چای‌خانه‌ی حاج‌رحیم» صدا می‌زنند، به نام پدر بزرگ صاحب فعلی، که خود سال‌ها در یکی از همان چای‌خانه‌های قدیمی پشت‌کوه کار کرده بود.

صاحب فعلی، مهدی رحیم‌زاده، ۴۱ سال دارد و پیش از راه‌اندازی چای‌خانه، سال‌ها در یک شرکت لجستیک کار می‌کرد. او می‌گوید ایده‌ی کار از جایی شروع شد که پدرش دیگر نمی‌توانست پشت دخل بنشیند و او دید که بسیاری از دوستان پدر، که تنها جای دیدارشان همان چای‌خانه‌های قدیمی بود، یا فوت کرده‌اند یا دیگر رفت‌وآمد نمی‌کنند. به گفته‌ی او، بسیاری از جوان‌های محله حتی نمی‌دانند چای‌خانه‌ی سنتی چه شکلی بوده است. «می‌خواستم جایی باشد که پدر بتواند دوباره آن‌جا بنشیند، اما برای نسل من هم معنی داشته باشد، نه فقط یک کافه‌ی شیک که قهوه‌ی ۱۲۰ هزار تومانی بفروشد.»

بازسازی ساختمان نزدیک به یک سال طول کشید و هزینه‌ای بیش از ۴ میلیارد تومان برداشت. بخش بزرگی از این مبلغ را خود خانواده تأمین کرد و بخش دیگر از طریق وام بانکی پرداخت شد. رحیم‌زاده می‌گوید بزرگ‌ترین دشواری نه ساختمان، بلکه پیدا کردن وسایل بود. بسیاری از استکان‌ها، نعلبکی‌ها، قندشکن‌ها و حتی چراغ‌های رومیزی را از خانه‌های مردم جمع‌آوری کرده‌اند. برخی از همسایه‌ها خودشان با خانواده‌هایشان آمدند و وسایل قدیمی‌شان را آوردند تا در چای‌خانه‌ی تازه استفاده شود. یکی از مشتریان قدیمی حتی قلیان برنجی پدرش را آورد و گفت دلش نمی‌خواهد آن را در خانه نگه دارد، چون «این‌جا باید دوباره نفس بکشد».

منوی چای‌خانه هم تلاشی برای حفظ همین حال‌وهوا است. در کنار چای سیاه، انواع دم‌نوش، قهوه‌ی ترک و چند نوشیدنی مدرن، می‌توان چای کمرباریک، دوغ محلی، شربت آلبالو و حتی قلیان میوه‌ای سفارش داد. قیمت‌ها هنوز با بسیاری از کافه‌های شهر فاصله دارد. یک استکان چای ۱۸ هزار تومان است و یک سینی کامل برای چهار نفر، با قند، نبات، گردو و کلوچه‌ی محلی، ۹۵ هزار تومان. رحیم‌زاده می‌گوید هدف این نیست که مکان فقط برای گران‌قیمت‌ها باشد. «دلم می‌خواهد کارگری که بعد از شیفت می‌آید، بتواند بدون فکر کردن به صورت‌حساب بنشیند.»

با این حال، همه‌ی اهالی با این تغییر کنار نیامده‌اند. برخی از قدیمی‌ها می‌گویند فضای تازه بیش از حد شلوغ و پرنور شده و دیگر آن آرامش سابق را ندارد. برخی دیگر از نبود سیگار و قلیان گله دارند. رحیم‌زاده در پاسخ می‌گوید که بخشی از فضا عمداً برای خانواده‌ها و کسانی که دوست ندارند در دود بنشینند، در نظر گرفته شده است. او همچنین قول داده است که در ساعت‌های خاص، مثلاً عصرهای جمعه، یک گوشه‌ی کوچک برای قلیان جدا کند. به گفته‌ی او، این تصمیم هنوز قطعی نیست و بستگی به واکنش مشتریان در هفته‌های نخست دارد.

برنامه‌ی فرهنگی چای‌خانه نیز بخشی از تلاش برای زنده نگه‌داشتن حافظه‌ی محله است. هر پنجشنبه شب، یکی از پیرمردهای محله درباره‌ی گذشته‌ی پشت‌کوه حرف می‌زند و گاهی عکس‌های قدیمی محله روی دیوار نمایش داده می‌شود. تا اواسط آذر ۱۴۰۳ نیز قرار است یک نمایشگاه کوچک از عکس‌های قدیمی محله برگزار شود. به گفته‌ی برگزارکنندگان، بخشی از عکس‌ها را خود مردم محله اهدا کرده‌اند و بخشی دیگر از آرشیو شخصی خانواده‌ها گردآوری شده است. هدف این است که جوان‌ها هم بدانند پشت این کوچه‌ها چه زندگی‌ای جریان داشته است.

البته همه‌ی همسایه‌ها از این تغییر راضی نیستند. صدای رفت‌وآمد بیشتر، بوی دم‌کرده‌ی چای و حتی ساعت‌های شلوغ عصر برای برخی ساکنان مزاحمت ایجاد کرده است. رحیم‌زاده می‌گوید تا کنون دو بار با همسایه‌ها جلسه گذاشته و تلاش کرده است با تغییر ساعت کار و کاهش صدای موسیقی، مشکل را برطرف کند. به گفته‌ی او، یک همسایه‌ی قدیمی پیشنهاد داده است که بخشی از سود چای‌خانه به تعمیر حمام عمومی محله اختصاص یابد؛ پیشنهادی که هنوز بررسی می‌شود.

از نظر اقتصادی، چای‌خانه‌ی نو تنها ۶ ماه پس از افتتاح به سود رسیده است. به گفته‌ی رحیم‌زاده، تعداد مشتریان روزانه در روزهای شلوغ به ۱۴۰ نفر می‌رسد و ۱۲ نفر در آن مشغول به کار شده‌اند. او امیدوار است که با راه‌اندازی یک کارگاه کوچک برای تولید دم‌نوش‌های بسته‌بندی، بتواند درآمد پایدارتری برای جمع کند. با این حال، او تأکید می‌کند که هدف اصلی هرگز سودآوری نبوده است. «اگر فقط می‌خواستیم پول درآوریم، جای دیگری را انتخاب می‌کردیم. اینجا را برای آن می‌خواهیم که دوباره مردم بتوانند بیایند و ساعت‌ها بدون عجله بنشینند.»

(مطالب آرشیو در صفحه‌ی ۲۰)

شورای شهر ۲۰ فصل برای تعیین تکلیف ۱۴ هکتار زمین رهاشده

شهرداری ۸۶ هکتار زمین رهاشده در حاشیه‌ی جنوبی شهر را به ۲۰ فصل تقسیم کرده است. این زمین‌ها سال‌ها محل دفن زباله، کارگاه‌های غیرمجاز و انبار مصالح بوده‌اند. شورای شهر روز سه‌شنبه ۱۴ هکتار از این زمین‌ها را برای ساخت مسکن اجتماعی، پارک و فضای سبز تعیین تکلیف کرد. ۱۲ فصل دیگر به بررسی بیشتر نیاز دارد و ۴ فصل نیز به دلیل آلودگی خاک و نزدیکی به مسیر خطوط انتقال برق، از طرح حذف شد.

طرح ساماندهی این زمین‌ها از سال ۱۳۹۹ روی میز شورا بود، اما هیچ‌گاه به رأی گذاشته نشد. با تصویب این طرح، شهرداری اجازه می‌یابد برای هر فصل مسابقه‌ی طراحی شهری برگزار کند و سپس زمین‌ها را به برندگان واگذار کند. مهلت ارائه‌ی طرح‌ها ۱۸ ماه تعیین شده است. مهدی صالحی، عضو شورا، گفت: «تا امروز هر کس می‌خواست در این منطقه کاری انجام دهد، باید از ده نهاد مختلف اجازه می‌گرفت. حالا یک نقشه‌ی روشن داریم.»

بر اساس مصوبه، ۳۵ درصد زمین هر فصل باید به فضای سبز عمومی و مسیر پیاده اختصاص یابد. ۲۰ درصد دیگر برای مسکن کم‌درآمد و ۱۵ درصد برای مراکز محله‌ای در نظر گرفته شده است. بقیه‌ی زمین می‌تواند برای کاربری‌های تجاری، فرهنگی یا ورزشی واگذار شود. شهردار، علی‌رضا نوروزی، گفته است که هیچ زمینی بدون ارزیابی کارشناسی و مزایده‌ی علنی به کسی داده نمی‌شود.

با این حال، همه‌ی اهالی از این تصمیم راضی نیستند. ۱۴ شورای محله‌ی باغ‌نارون و ۹ شورای محله‌ی کوی‌سپیدار در نامه‌ای سرگشاده خواستار توقف طرح شده‌اند و گفته‌اند که ساکنان از نقشه‌ی نهایی هیچ اطلاعی ندارند. فرهاد یزدان‌پناه، نماینده‌ی این شوراها، گفت: «ما نمی‌گوییم زمین نباید ساخته شود، می‌گوییم کسی از ما نپرسیده که چه می‌خواهیم.» شهرداری پاسخ داده است که جلسه‌ی عمومی ۳ آبان برگزار می‌شود.

کارشناسان ترافیک هشدار داده‌اند که بدون افزایش ظرفیت بزرگراه ورودی، این طرح‌ها فقط ترافیک ساعت‌های شلوغ را بدتر می‌کند. شهرداری پاسخ داده است که ۲ خط اضافه در مسیر بزرگراه ورودی، ۱۲ کیلومتر پیاده‌روی جدید و ۴ پل عابر پیاده در دست ساخت است. این پروژه‌ها ۶۰ درصد پیش‌رفت دارند و قرار است تا پایان ۱۴۰۴ به بهره‌برداری برسند.

۱۴ هکتار زمین رهاشده در حاشیه‌ی جنوبی شهر، میان ۲۰ فصل تقسیم شد

شهرداری ۸۶ هکتار زمین رهاشده در حاشیه‌ی جنوبی شهر را به ۲۰ فصل تقسیم کرده است. این زمین‌ها سال‌ها محل دفن زباله، کارگاه‌های غیرمجاز و انبار مصالح بوده‌اند. شورای شهر روز سه‌شنبه ۱۴ هکتار از این زمین‌ها را برای ساخت مسکن اجتماعی، پارک و فضای سبز تعیین تکلیف کرد. ۱۲ فصل دیگر به بررسی بیشتر نیاز دارد و ۴ فصل نیز به دلیل آلودگی خاک و نزدیکی به مسیر خطوط انتقال برق، از طرح حذف شد.

طرح ساماندهی این زمین‌ها از سال ۱۳۹۹ روی میز شورا بود، اما هیچ‌گاه به رأی گذاشته نشد. با تصویب این طرح، شهرداری اجازه می‌یابد برای هر فصل مسابقه‌ی طراحی شهری برگزار کند و سپس زمین‌ها را به برندگان واگذار کند. مهلت ارائه‌ی طرح‌ها ۱۸ ماه تعیین شده است. مهدی صالحی، عضو شورا، گفت: «تا امروز هر کس می‌خواست در این منطقه کاری انجام دهد، باید از ده نهاد مختلف اجازه می‌گرفت. حالا یک نقشه‌ی روشن داریم.»

بر اساس مصوبه، ۳۵ درصد زمین هر فصل باید به فضای سبز عمومی و مسیر پیاده اختصاص یابد. ۲۰ درصد دیگر برای مسکن کم‌درآمد و ۱۵ درصد برای مراکز محله‌ای در نظر گرفته شده است. بقیه‌ی زمین می‌تواند برای کاربری‌های تجاری، فرهنگی یا ورزشی واگذار شود. شهردار، علی‌رضا نوروزی، گفته است که هیچ زمینی بدون ارزیابی کارشناسی و مزایده‌ی علنی به کسی داده نمی‌شود.

با این حال، همه‌ی اهالی از این تصمیم راضی نیستند. ۱۴ شورای محله‌ی باغ‌نارون و ۹ شورای محله‌ی کوی‌سپیدار در نامه‌ای سرگشاده خواستار توقف طرح شده‌اند و گفته‌اند که ساکنان از نقشه‌ی نهایی هیچ اطلاعی ندارند. فرهاد یزدان‌پناه، نماینده‌ی این شوراها، گفت: «ما نمی‌گوییم زمین نباید ساخته شود، می‌گوییم کسی از ما نپرسیده که چه می‌خواهیم.» شهرداری پاسخ داده است که جلسه‌ی عمومی ۳ آبان برگزار می‌شود.

کارشناسان ترافیک هشدار داده‌اند که بدون افزایش ظرفیت بزرگراه ورودی، این طرح‌ها فقط ترافیک ساعت‌های شلوغ را بدتر می‌کند. شهرداری پاسخ داده است که ۲ خط اضافه در مسیر بزرگراه ورودی، ۱۲ کیلومتر پیاده‌روی جدید و ۴ پل عابر پیاده در دست ساخت است. این پروژه‌ها ۶۰ درصد پیش‌رفت دارند و قرار است تا پایان ۱۴۰۴ به بهره‌برداری برسند.

(مطالب آرشیو در صفحه‌ی ۲۰)

چای‌خانه‌های قدیمی پشت‌کوه دوباره مشتری پیدا کردند

سال‌ها پیش، در محله‌ی پشت‌کوه، در دامنه‌ی شرقی تپه‌ی سنگ‌سیاه، بیش از بیست چای‌خانه وجود داشت. مردان محله هر روز پس از کار، حتی پیش از آن‌که به خانه بروند، سر راه به یکی از این چای‌خانه‌ها می‌رفتند. آن‌جا استکان‌های کمر باریک را پر از چای پررنگ می‌کردند، تخته‌ی نرد را پهن می‌کردند و ساعت‌ها درباره‌ی باران، گوسفند، عروسی و سیاست حرف می‌زدند. چای‌خانه‌ها فقط جای نوشیدن چای نبودند؛ مردم آن‌جا خبر می‌شنیدند، وام می‌گرفتند، آشتی می‌کردند و گاهی حتی دعوا را هم همان‌جا تمام می‌کردند. وقتی آخرین چای‌خانه‌ی محله در سال ۱۳۶۸ تعطیل شد، بسیاری گفتند که با رفتن آن، بخشی از روح محله هم رفت.

سی و پنج سال بعد، این روح دوباره برگشته است. نه به شکل قدیم، نه در همان مکان‌ها، اما به‌گونه‌ای که بسیاری از اهالی می‌گویند همان حس آشنا را دوباره پیدا کرده‌اند. در ۱۵ مهر ۱۴۰۲، چای‌خانه‌ی تازه‌ای در خیابان ۱۴ غربی، نزدیک تقاطع کوچه‌ی نارون، درهای خود را به روی مشتریان باز کرد. نام آن را «چای‌خانه‌ی نو» گذاشته‌اند، اما کمتر کسی در محله به آن این نام را می‌دهد. همه آن را «چای‌خانه‌ی حاج‌رحیم» صدا می‌زنند، به نام پدر بزرگ صاحب فعلی، که خود سال‌ها در یکی از همان چای‌خانه‌های قدیمی پشت‌کوه کار کرده بود.

صاحب فعلی، مهدی رحیم‌زاده، ۴۱ سال دارد و پیش از راه‌اندازی چای‌خانه، سال‌ها در یک شرکت لجستیک کار می‌کرد. او می‌گوید ایده‌ی کار از جایی شروع شد که پدرش دیگر نمی‌توانست پشت دخل بنشیند و او دید که بسیاری از دوستان پدر، که تنها جای دیدارشان همان چای‌خانه‌های قدیمی بود، یا فوت کرده‌اند یا دیگر رفت‌وآمد نمی‌کنند. به گفته‌ی او، بسیاری از جوان‌های محله حتی نمی‌دانند چای‌خانه‌ی سنتی چه شکلی بوده است. «می‌خواستم جایی باشد که پدر بتواند دوباره آن‌جا بنشیند، اما برای نسل من هم معنی داشته باشد، نه فقط یک کافه‌ی شیک که قهوه‌ی ۱۲۰ هزار تومانی بفروشد.»

بازسازی ساختمان نزدیک به یک سال طول کشید و هزینه‌ای بیش از ۴ میلیارد تومان برداشت. بخش بزرگی از این مبلغ را خود خانواده تأمین کرد و بخش دیگر از طریق وام بانکی پرداخت شد. رحیم‌زاده می‌گوید بزرگ‌ترین دشواری نه ساختمان، بلکه پیدا کردن وسایل بود. بسیاری از استکان‌ها، نعلبکی‌ها، قندشکن‌ها و حتی چراغ‌های رومیزی را از خانه‌های مردم جمع‌آوری کرده‌اند. برخی از همسایه‌ها خودشان با خانواده‌هایشان آمدند و وسایل قدیمی‌شان را آوردند تا در چای‌خانه‌ی تازه استفاده شود. یکی از مشتریان قدیمی حتی قلیان برنجی پدرش را آورد و گفت دلش نمی‌خواهد آن را در خانه نگه دارد، چون «این‌جا باید دوباره نفس بکشد».

منوی چای‌خانه هم تلاشی برای حفظ همین حال‌وهوا است. در کنار چای سیاه، انواع دم‌نوش، قهوه‌ی ترک و چند نوشیدنی مدرن، می‌توان چای کمرباریک، دوغ محلی، شربت آلبالو و حتی قلیان میوه‌ای سفارش داد. قیمت‌ها هنوز با بسیاری از کافه‌های شهر فاصله دارد. یک استکان چای ۱۸ هزار تومان است و یک سینی کامل برای چهار نفر، با قند، نبات، گردو و کلوچه‌ی محلی، ۹۵ هزار تومان. رحیم‌زاده می‌گوید هدف این نیست که مکان فقط برای گران‌قیمت‌ها باشد. «دلم می‌خواهد کارگری که بعد از شیفت می‌آید، بتواند بدون فکر کردن به صورت‌حساب بنشیند.»

با این حال، همه‌ی اهالی با این تغییر کنار نیامده‌اند. برخی از قدیمی‌ها می‌گویند فضای تازه بیش از حد شلوغ و پرنور شده و دیگر آن آرامش سابق را ندارد. برخی دیگر از نبود سیگار و قلیان گله دارند. رحیم‌زاده در پاسخ می‌گوید که بخشی از فضا عمداً برای خانواده‌ها و کسانی که دوست ندارند در دود بنشینند، در نظر گرفته شده است. او همچنین قول داده است که در ساعت‌های خاص، مثلاً عصرهای جمعه، یک گوشه‌ی کوچک برای قلیان جدا کند. به گفته‌ی او، این تصمیم هنوز قطعی نیست و بستگی به واکنش مشتریان در هفته‌های نخست دارد.

برنامه‌ی فرهنگی چای‌خانه نیز بخشی از تلاش برای زنده نگه‌داشتن حافظه‌ی محله است. هر پنجشنبه شب، یکی از پیرمردهای محله درباره‌ی گذشته‌ی پشت‌کوه حرف می‌زند و گاهی عکس‌های قدیمی محله روی دیوار نمایش داده می‌شود. تا اواسط آذر ۱۴۰۳ نیز قرار است یک نمایشگاه کوچک از عکس‌های قدیمی محله برگزار شود. به گفته‌ی برگزارکنندگان، بخشی از عکس‌ها را خود مردم محله اهدا کرده‌اند و بخشی دیگر از آرشیو شخصی خانواده‌ها گردآوری شده است. هدف این است که جوان‌ها هم بدانند پشت این کوچه‌ها چه زندگی‌ای جریان داشته است.

البته همه‌ی همسایه‌ها از این تغییر راضی نیستند. صدای رفت‌وآمد بیشتر، بوی دم‌کرده‌ی چای و حتی ساعت‌های شلوغ عصر برای برخی ساکنان مزاحمت ایجاد کرده است. رحیم‌زاده می‌گوید تا کنون دو بار با همسایه‌ها جلسه گذاشته و تلاش کرده است با تغییر ساعت کار و کاهش صدای موسیقی، مشکل را برطرف کند. به گفته‌ی او، یک همسایه‌ی قدیمی پیشنهاد داده است که بخشی از سود چای‌خانه به تعمیر حمام عمومی محله اختصاص یابد؛ پیشنهادی که هنوز بررسی می‌شود.

از نظر اقتصادی، چای‌خانه‌ی نو تنها ۶ ماه پس از افتتاح به سود رسیده است. به گفته‌ی رحیم‌زاده، تعداد مشتریان روزانه در روزهای شلوغ به ۱۴۰ نفر می‌رسد و ۱۲ نفر در آن مشغول به کار شده‌اند. او امیدوار است که با راه‌اندازی یک کارگاه کوچک برای تولید دم‌نوش‌های بسته‌بندی، بتواند درآمد پایدارتری برای جمع کند. با این حال، او تأکید می‌کند که هدف اصلی هرگز سودآوری نبوده است. «اگر فقط می‌خواستیم پول درآوریم، جای دیگری را انتخاب می‌کردیم. اینجا را برای آن می‌خواهیم که دوباره مردم بتوانند بیایند و ساعت‌ها بدون عجله بنشینند.»

(مطالب آرشیو در صفحه‌ی ۲۰)